

EGYNÉHÁNY SZÓ A FESTÉKRŐL

Í R T A : W A L T E R E R N Ő

A festék a nyomdász életében elég fontos tényező, sőt talán a legfontosabb. Érdemes vele foglalkozni, érdemes róla folyton valami tanulságosat mondani, hallani, olvasni, annál is inkább, mert nálunk — sajnos — nincs alkalma a gépmesternek akár tanoncidejében, akár felszabadulása után, egy a német iskoláknak megfelelő tanintézetben magát kiképezni és a festékek mibenlétét, azoknak viselkedését a papírral, a hőmérséklettel, szárazsággal, nedveséggel szemben stb. megtanulni. Pedig de jó volna a festékekről, kencékről, szárító és egyéb pótszerekről, a különféle nyomási eljárásoknál figyelmen kívül nem hagyható szabályokról mindent tudni. — Mennyi bosszankodástól, kártól, restelkedéstől mentesülne ezáltal a festékekkel dolgozó nyomdász.

Ilyen elvértve megjelenő cikkekből, hébe-hóba megtartott előadásokból nem sokat lehet meríteni, de valamit még ezek is segítenek. Én is megkísérlem a bajokon való segítséget; nem a festékek előállításának leírásával — mert ahhoz kötetek kellenének —, hanem a napi életben előforduló legsürgősebb tudnivalóval.

A dolog ott kezdődik, hogy már a munkarendelővel meg kell értetni, hogy az általa választott papír, az általa választott rajzminta, az arról készült ábra, a betű, a díszítés, a festék színe, esetleg színek, kell, hogy egymással összhangban álljanak, egymást az összhatásban alátámasszák. Ezután érintkezésbe kell lépni a festékgyárral, megmutatni annak a papírt, a nyomandó alap szerkezetét. Vannak-e benne ábrák, ha igen, milyenek? Milyen betű, vékony metszetű, vagy szélesebb vágású-e? Milyen célt szolgál a nyomtatvány? Fabetűs vagy sűrűbb szövegű-e a falragasz? Sűrű szövegű vagy esetleg finom, avagy durva pontozatú ábrákkal teletűzdelt műről vagy lapról van-e szó? Esetleg élelmiszer, szappan stb. csomagolására szolgál-e a nyomtatvány? Ki van-e a nyomat téve a közvetlen napsugárnak, vagy csak a világosságnak? A festékgyáros meghányja-veti a dolgokat és a legmegfelelőbb festékekkel fog szolgálni. A fő, hogy a vevő bizalommal

legyen a festékgyártó céghez, lévén a festék is oly bizalmi cikk, mint például illusztrált műveknél a műnyomópapiros.

A gépterem legyen száraz, szellős, pormentes, mérsékeltén meleg. — Száraz azért, nehogy a nedves levegőből, a nedves falakból a papír magába szívhasson nedvességet. A nedves papír nem veszi fel jól a festéket, a kence nem tud a nedves papírba elég gyorsan kapaszkodni, a festék nehezebben, lassabban szárad. — Szellős azért, hogy a kész nyomtaványt minél több friss, ózondús, oxigénnel telt levegő járja át és így a festéknek a papír felületén való gyors és tökéletes száradását elősegítse. Pormentes azért, hogy a gép járása, az ívek berakása, a személyzet járása-kelése, ajtók nyitása által keletkezett levegőáramlás ne tudja a piszkos padlón, poros falakon fekvő porréteget a festékvályuba, a hengerekre, a festékes nyomóformára fújni, ami por a festékkel keverve lassan-lassan pépet képezve, az autotypiák pontocskái közé fekszik és maszatolást idéz elő. Ilyen maszatolást okozhat a rossz papír is, mely nyomás közben porzik, nem lévén a sűrítő, töltőanyagul használt kaolin, mész és egyéb földes anyag eléggé lekötve. Ezen porrészecskék közvetlenül a formára, a feladó hengerekre esnek, a festékkel keverődve, pépet alkotnak és nemcsak az autotypiákat, hanem a betűket is telerakják és minden 200—300 nyomás után formát kell mosni. Leginkább a nem vasalt (simítatlan) papirosoknál mutatkozik e baj.

Mérsékeltén meleg legyen a gépterem, mert hideg gépterem sok baj okozója. Először is nem gazdaságos, mert a hidegben a géprészek is összehúzódván, a gépek működésbentartása több hajtóerőt kíván. Továbbá a papír nem melegedhetik át, nem száradhat, a berakás nehezebb, mert az ívek egymáshoz tapadnak, egymástól nehezen válnak, ugyanúgy a hideg papír a berakódeszkához is tapad, nehezebben megy a munka, lassabban kell járítani a gépet, nehogy túlsok legyen az elszakadt, rosszul berakott ív.

A hideg gépteremben a festék összehúzódik, keményebb lesz, az egyes festékrészecskék, akár atómoknak, akár molekuláknak nevezzük őket, nehezen válnak meg egymástól, szinte összekapaszkodnak, mintha melegedni akarnának, a festék dögölten fekszik a festékvályuban, nem akar a festékszorító által kiutalt nyíláson a szedőhengerre sétálni, mire a gépmester úgy segít magán, hogy a nyílást szélesebbre állítja, miáltal túlsok festék kerül a dörzsölő és feladó hengerre, onnan pedig a nyomóformára. A hideg festékkel való nyomásnak van még egy kellemetlen oldala, főleg ha jobb,

erősebb kencével készült akciden-, ábra- vagy dísznyomó-festékekkel nyomunk, az tudniillik, hogy — amint fent említettük — a festékrészecskék egymástól nehezen válnak el, a gép járása, a munka menete azonban nem tágit, szakításra kényszeríti őket és ilyenkor beáll a festékszóródás, röpködés; a kis festékrészecskék, mint milliónyi komma, teleszórják a körülállók fehéreneműjét, a nyomáshoz használt papírt, a gépterem falait, a szomszédban járó gépeket stb. Tehát még-egyszer: meleg, szellős, pormentes és száraz legyen a gépterem.

A jó nyomáseredményhez jó hengerek is kellenek. Ha a hengerek tompák, úgy nem fogadják és nem adják le a festéket oly finom rétegben, mint azt a nyomtatvány megkívánja. A hengerek jókarbantartására tehát nagy gond fordítandó. Ne mossuk őket oly tisztítószerral, mely a hengerek felületén oxidálódik, a henger felületét egy-kettőre tompává teszi. A legideálisabb mosószer a terpentín, mely amellet, hogy jó zsiradékoldó, egyszersmind gyorsan illanó anyag. De ha már utóbbi magas ára folytán, a petroleum van elterjedve mint mosószer, úgy mossuk le a hengert, a petroleummal való mosás után, egy kis lúgos vízzel, melyet magunk készíthetünk ammoniákszódából. E lúgos lemosás után töröljük le a hengert száraz ronggyal és tegyük félre a következő használatig száraz helyre. A hengereket ne sorítsuk túl nagyon egymásra, mert ezáltal elveszítik gömbölyűségüket, sarkosak lesznek. A festékvályúban csak oly szélesre állítsuk a festékréteget, amily szélességet a nyomóforma megkíván, különben a nem fogyasztott festék a hengerek két végén felszaporodik, a gépet piszkítja, sőt a fölösleges festékrészecskék szétvetését okozhatja. Tehát csak oly terjedelemben kapjon a szedőhenger a vályúból festéket, amily terjedelmű a forma. De mi történik ekkor a hengerek két végén levő ama réteggel, amely nem kap festéket? Erre a rétegre, míg a nyomás tart, míg a hengerek rohogva egymást érintik, egy kevés gépolajat kell tennünk, nehogy egymást szárazon dörzsöljék, mert ilyenkor nagyobb meleg fejlődik, a hengerek megpuhulnak és egymás testéből egész darabokat tépnek ki. A hengerek e része lukacsossá, tépett felületűvé válik és ilyen hengerek nagyobb formák nyomására többé nem használhatók.

Ha munka közben a géppel hosszabb időre meg kell állni, a hengereket állítsuk el, mert — kivált gyorsan száradó festékeknél — a továbbnyomás pillanatában az egymáshoz száradt festék ismét csak tépegeti a hengereket. Esténkint,

a munka befejezése után, mossuk meg a hengereket a már említett módon és szárazon tegyük félre. Lesznek, akik sajnálják a mosószert, pedig e költség bőségesen megtérül a hosszabb ideig jó állapotban maradó henger és az akadálytalanabb továbbnyomhatás, kevesebb festékelhasználás által.

Másolófestékekkel való nyomáshoz külön hengereket tartunk, mert zsíros, olajos festékhez használt hengereket sohasem fogunk tudni oly tökéletesen megmosni, hogy a zsíros, olajos felületekkel való érintkezés iránt annyira érzékeny másolófesték ne kellemetlenkedjen. Az ilyen hengerek használatánál történik meg, hogy a másolófesték szagot ad.

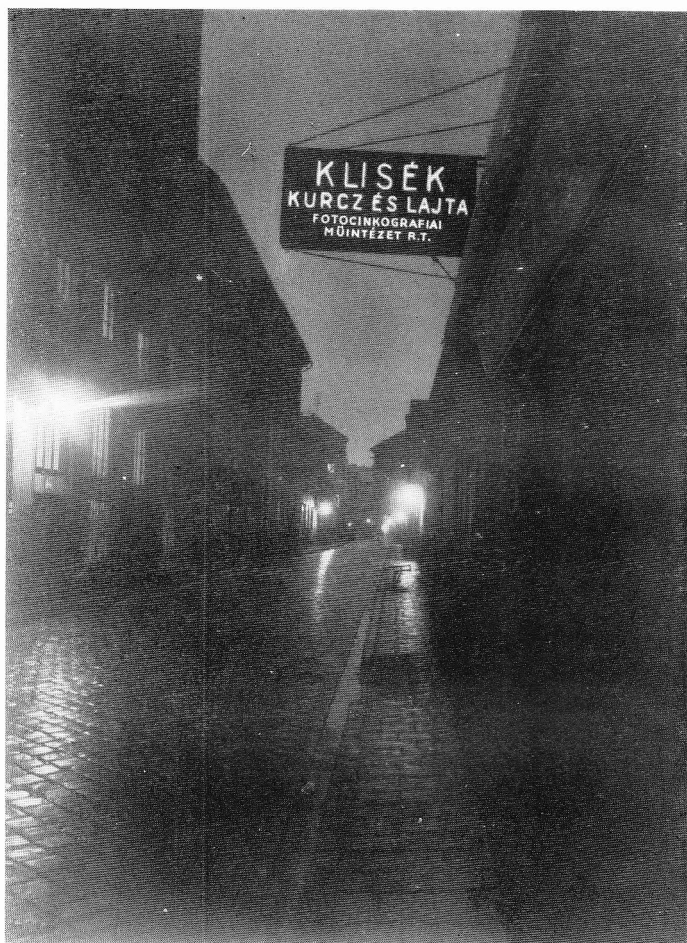
Sohse vegyünk kemény, tömött, erős kencével készült festéket lazakötésű, vékony, simítatlan papírhoz. Az ilyen papírok, ha mindjárt finom, mélyfekete nyomást akarunk elérni, rövidkötésű, lazább festéket kívánnak, épp úgy, mint az újságok rotációs gépen való nyomásánál.

Színes nyomásnál szintén tárgyaljuk meg előbb a festékgyárossal a nyomandó munka által szükségelt kívánságokat és sohse lesz bosszúságunk — feltéve, ha a festékgyáros ismeri a nyomdászat minden ágát —, mert ma már nagyon sok eljárást alkalmazunk a sokszorosításra. Ne rendeljünk nem fedő festékeket oly nyomtatványhoz, mely fedő festéket kíván, viszont fordítva. A festék fényállóságát, fedőképességét amúgyis kimutatja minden gyár az ő árjegyzékében, sőt az előkelőbb gyárak külön árjegyzékeken tüntetik fel a különleges célokra szolgáló festékeket, hogy például melyik alkalmas szappan, élesztő, élelmiszer, vaj, sajt stb. csomagolására. Melyik alkalmas paraffinra, zsíros papírra, celluloidra, cellophanra, vászonra, selyemre, fára, jutára stb. anyagra. Melyek alkalmasak mélnyomásra, dombornyomásra, offset- és könyomásra, lemezre, üvegre nyomásra, három- és négyszínnyomásra, átvasalásra, bélyegzőkhöz stb.

Nagyon tág térre kalandoznék, a szerkesztő nagyon nagy türelmét kellene igénybe vennem, ha a ma divó sokszorosító eljárásoknál szem előtt tartandó szabályokra részletesen kitérnék, mert ezt kellene tennem, hogy kartársaimnak tényleg hasznára lehessenek, mert magát a festékeket, amint fentebb említettem, úgyis külön felsorolja minden nevesebb gyár. De én nem ezt akarom, én azt akarom, hogy a nyomdász ne csak minden általa felhasznált festék és pótszer mibenlétét ismerje, hanem azt is, hogy miképpen kell velük bánni, hogy is van az azzal a különféle sokszorosító eljárással; hogyan segítsen magán, ha újabb és újabb nehéz kérdések

elé állítja őt az élet a sokszorosítás terén és kivált hogyan segítsen magán nálunk, ahol — tisztelet a kivételnek — analphabéta a rendelő, lehetetleneket kíván, a munkát felvevő igazgató vagy nyomdatulajdonos nem rendelkezik azzal a gyakorlattal, hogy az ilyen vevőt a rendes kerékvágásba terelje, végre alkalmatlan papír, rossz terem, rossz gép, rossz henger, rossz, mert helytelenül rendelt festék áll rendelkezésre, tetézve helytelen hálózatu autotypiákkal, rosszul megválasztott betűkkel és azzal az utasítással, hogy a munka sürgős, nincs idő belőni, kis rétegekben kirakni, az alsó szín kellő megszáradását megvárni stb. Hány helyen küldik a nyomtatványt a könyvkötőhöz még azon forrón, amint a gépből kikerült. Hja, gyorsan száradó festékekkel kell nyomni, akkor ez is megy, de a formán, a hengereken, ha félórára megállnak, ne száradjon rá a festék. A szárítóanyag (sav) ne árásszon szagot. A sok szárítóanyagtól ne veszítsen a festék a fényéből. A friss nyomatok ne tapadjanak egymáshoz. Ne kelljen a vályúból kicserélni a festéket, ha fabetűs plakátot, utána autotypiát nyomunk. Ne kelljen a hengereket sokat mosogatni, ismét átöntetni. Csak előre, gyorsan, rohamlépésben, olcsón, olcsón, mert a rendelő nem fizet semmit, hát elő azzal a csodafestékekkel, mert a gépgyárost nem bántják, a gép adva van; a papírgyártást sem bántják, mert hiszen a papírt készen kapjuk. De a festék a kutya fáját, az az oka mindennek, még annak is, ha nem tudunk vele bánni. Ó, tökéletes szakiskola, minél hamarabb támadj fel! Vagy minél előbb jelenjen meg egy többszáz oldalas nyomószakkönyv, mely minden tudnivalót részletesen, érthetően tár a tanulnivaló nyomdászat minden rétegének a szeme elé.

Különleges szép új betűsorozatokat szállít Ludwig és Mayer
betűöntőde Frankfurt a. M. Képviselet: **Klein Károly** grafikai
szaküzlet Budapest VI. Gróf Zichy Jenő-utca 44. Telef. Aut.283-85

Az az egyén, aki alkotásaira való figyelmeztetésnek változatos formáit egy magasabb régióban való kutatás eredménye alapján akarja megtalálni, – annak elgondolásának minden részébe bele kell hogy vigye belső világának szenvedélyességét. Sokszorosan vonatkozik ez a grafikai iparban tevékenykedők részére. Az itt bemutatott éjszakai felvétel gyönyörű eredménye ennek a felfogásnak. Alkotók összefogásából adódott munka.